

DOI: <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series19.2022.42.08>
УДК 159.98: 159.9.072

В. І.Кротенко
vikrotenko@gmail.com
<https://orsid.org/0000-0002-6382-984X>

Г.О.Найдьонова
h.o.naydonova@npu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-6679-0469>

Г.В.Афузова
gvafulzova@gmail.com
<https://orsid.org/0000-0001-8112-8943>

ТЕХНОЛОГІЯ ПРОВЕДЕННЯ ПСИХОДІАГНОСТИЧНОГО ОБСТЕЖЕННЯ В ПРАКТИЦІ ДІАГНОСТИКО-АНАЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СПЕЦІАЛЬНОГО (КЛІНІЧНОГО) ПСИХОЛОГА В СФЕРІ ОСВІТИ

У статті розглянуто проблему створення та використання технології проведення психодіагностичного обстеження дитини в практиці діагностико-аналітичної діяльності спеціального (клінічного) психолога в сфері освіти. Обґрунтовано значущість психологічної діагностики у сучасній інноваційній освіті та зазначено, що основним завданням психологічної практики є забезпечення психологічного здоров'я особистості в умовах соціокультурного середовища. Визначено, що психодіагностичне обстеження є обов'язковим етапом роботи психолога в сфері освіти та виховання і зазначено, що саме цей вид діяльності визначає успішність інших – корекції, профілактики та прогнозу. Окреслено протиріччя в сучасних умовах розвитку психологічної діагностики як основного напрямку роботи психолога в системі освіти. Визначено поняття діагностичної технології, яка представляє собою послідовно викладену систему роботи з клієнтом, що дозволяє психологу комплексно дослідити феномен, виявити специфічні особливості та причини порушень розвитку; фактори, які негативно впливають на процес розвитку і призводять до різних варіантів дезадаптації та формування типових форм проблемної поведінки. На основі аналізу психологічної літератури та з опорою на практичний досвід запропоновано модель психодіагностичного обстеження дитини, яка може бути використана як технологія діагностико-аналітичної діяльності спеціального (клінічного) психолога в сфері освіти, що складається з трьох етапів: робота з запитом; власне діагностична робота – безпосередньо технології об'єктивного дослідження (з використанням прийомів отримання, фіксування та обробки даних); робота з відповіддю.

Ключові слова: психодіагностика, психодіагностичне обстеження, психодіагностична технологія,

Постановка проблеми. Значущість психологічної діагностики у сучасній інноваційній освіті обумовлена у першу чергу тим, що психологічне знання пов'язане з відображенням, розкриттям і оцінкою можливих наслідків впливу інноваційних змін на розвиток психіки людини та формування її життєдіяльності. Основним завданням психологічної практики у цьому сенсі є забезпечення психологічного здоров'я особистості в умовах існуючого соціокультурного середовища.

Психологічна діагностика є основою професійної діяльності спеціального (клінічного) психолога, оскільки незмінно використовується на початковому етапі надання будь-якого виду психологічної допомоги (психологічної корекції, консультування, психотерапії). У якій би формі не здійснювалась психологічна допомога: у формі психологічного консультування, немедичної психотерапії, психологічної корекції – загальною характеристикою є індивідуалізація її спрямованості, яка базується на глибинному розумінні особистості того, хто звернувся за допомогою, його почуттів, переживань, установок, картини світу, структури взаємовідносин з оточенням. Для такого глибинного проникнення, окрім інтуїції та психологічного чуття, необхідне знання спеціальних психодіагностичних методів (О.О.Бодалев, В.В. Столін, В.С. Аванесов, 2006).

М.К. Акімова (2003) характеризує психодіагностику як обов'язковий етап роботи психолога в сфері освіти та виховання і зазначає, що саме цей вид діяльності визначає успішність інших – корекції, профілактики та прогнозу. У змістовному плані психодіагностика – це процес розпізнавання психологічних особливостей конкретної людини або групи людей, який здійснюється з точки зору відповідності нормі, на основі відомої діагносту системи понять, з метою підведення обстежуваного під загальний тип або категорію, що дасть можливість прогнозувати успішність реалізації корекційного чи профілактичного впливу, спрямованого на забезпечення необхідних параметрів діяльності або усунення конфлікту.

Сучасні умови розвитку психологічної діагностики як основного напрямку роботи психолога в системі освіти характеризуються суттєвими протиріччями між:

- інтенсифікацією процесів інноваційної освіти в сучасному світі та фрагментарним забезпеченням психологічного супроводу як інновацій, так і самих суб'єктів інноваційної освіти, які базуються на психологічній основі;
- необхідністю розробки і систематизації теоретико-методологічних основ психологічної діагностики як сучасного засобу прогнозування та моніторингу ефективності як загальної, так і додаткової освіти та складністю їх конструювання;

- потребою суспільства у суб'єктах освіти, здатних до самовизначення, саморозвитку і самореалізації, обмеженістю потенціалу існуючих психодіагностичних методик у процесі психологічного супроводу та підтримки розвитку особистості.

Існуючі протиріччя породжують проблему модернізації теоретичних, методологічних і особливо технологічних основ діагностико-аналітичної діяльності психолога освіти, що дозволить перейти до науково-обґрунтованого психологічного супроводу основних суб'єктів освіти в умовах інноваційного освітнього середовища, спрямованих на вивчення інноваційних бар'єрів та мінімізацію психологічних ризиків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про те, що акцент на розумінні функцій психологічної діагностики в освіті потребує врахування усіх її теоретичних і методологічних основ та введення в її арсенал психодіагностичних методик нового типу.

Теоретичні основи психодіагностики представлені в фундаментальних дослідженнях вітчизняних (М.К. Акімова, Б.Г. Ананьєв, О.Ф. Ануфрієв, В.Г. Асмолов, О.О. Бодалев, О.М. Борисова, Л.Ф. Бурлачук, Л.С. Виготський, Ю.З. Гільбрух, К.М. Гуревич, І.В. Дубровіна, В.І. Долгова, О.Ф. Лазурський, О.М. Леонтьєв, В.Н. Мясичев, С.Т. Посохова, С.Л. Рубінштейн, В.В. Столін, О.М. Шмелев) та зарубіжних (А. Анастасі, А. Біне, Ф. Гальтон) психологів.

Методологічні основи психологічної діагностики в освіті базуються на суб'єктно-діяльнісному підході (А.В. Брушлинський, О.М. Леонтьєв, С.Л. Рубінштейн, Н.Ф. Талізін); принципах детермінізму, суб'єктності, системності (Р.Ф. Авдеев, І.В. Блауберг, В.В. Зінченко, О.М. Леонтьєв, Б.Ф. Ломов, О.В. Петровський, К.К. Платонов, М.Г. Ярошевський).

Процес психодіагностичного обстеження, схема його проведення, особливості організації є предметом науково-практичного інтересу провідних сучасних психологів і відображений в роботах Г.С. Абрамової, М.К. Акімової, Л.Ф. Бурлачука, Ю.З. Гільбуха, І.В. Дубровіної.

Найскладнішим напрямком сучасної психодіагностики в сфері освіти є змістовне та інструментальне оновлення діагностичного мінімуму психолога і створення психодіагностичних технологій, які б представляли собою систему знань про способи і засоби отримання психологічного діагнозу та про сам процес його встановлення.

Мета статті – розширити арсенал знань про технологію проведення психодіагностичного обстеження в освітньому закладі як практичного аспекту діагностико-аналітичної діяльності спеціального (клінічного) психолога в сфері освіти.

Виклад основного матеріалу. Н.Я. Семаго, М.М. Семаго (2005) відмічають, що для того, щоб максимально ефективно і з мінімальними затратами часу та ресурсів як спеціаліста, так і дитини провести

поглиблене обстеження, проаналізувати його результати та скласти заключення, необхідно певною мірою технологізувати сам процес обстеження. Створення технології діагностичної діяльності передбачає, у першу чергу, раціональний розподіл усього процесу психологічної оцінки на окремі чітко окреслені етапи та оптимальне використання різноманітних методологічних засобів (у тому числі і діагностичного інструментарію) з метою підвищення ефективності діяльності та мінімізації затрат. Крім того, необхідно пам'ятати, що усі етапи роботи з дитиною мають бути взаємопов'язані і корегуватись в залежності від результатів попереднього етапу (Н.Я. Семаго, М.М. Семаго, 2005).

Психодіагностична технологія описує в деталях послідовність етапів психодіагностики. Вона повністю спирається на досвід, накопичений дослідницькою психологією, у відповідності з цим в етапи психодіагностичного процесу вносять суттєві доповнення. Технологія має включати рекомендації щодо нормалізації розвитку та усунення причин, що породжують конкретні проблеми, які будуть реалізовані не лише самим психологом, але й з залученням ресурсів найближчого соціального оточення. Психодіагностичні технології створюються з урахуванням законів розвитку, які діють у певний життєвий період, та основних факторів, що позитивно чи негативно впливають на процес розвитку і визначають подальший вірогідний життєвий сценарій. Виклики сьогодення обумовлюють створення і використання таких психодіагностичних технологій, які являють собою взаємопов'язані методичні комплекси, що дозволяють глибоко і повно досліджувати сформованість універсальних навчальних дій, виявляти зміст ускладнень чи порушень розвитку та причин, які їх обумовлюють.

Діагностична технологія відрізняється від звичайного набору методик тим, що представляє собою послідовно викладену систему роботи з клієнтом. Послідовність та точність виконання усіх передбачених технологією процедур дозволяє психологу комплексно дослідити феномен, виявити специфічні особливості та причини порушень розвитку; фактори, які негативно впливають на процес розвитку і призводять до різних варіантів дезадаптації та формування типових форм проблемної поведінки.

Л.Ф. Бурлачук (2006) розробив схему психодіагностичного процесу, який складається з трьох основних етапів: 1) збір даних відповідно до завдань обстеження з використанням контент аналізу документації, психодіагностичних методик, бесіди, спостереження; 2) переробка та інтерпретація отриманих результатів на основі гармонійного поєднання клінічного (орієнтованого на досвід дослідника, його інтуїцію та довіру до «суб'єктивного судження») та статистичного (орієнтованого на врахування об'єктивних кількісних показників і їх статистичну обробку) підходів; 3) прийняття рішення – передбачає побудову діагностичного заключення на одному з трьох рівнів – симптоматичному, етіологічному, типологічному.

Г.С. Абрамова (1998) пропонує схему отримання психодіагностичних даних з позицій тих завдань,

які повинні вирішувати на кожному етапі клієнт (оцінювати ситуацію як експертну і таку, що потребує психологічної допомоги; сприймати та використовувати результати з метою саморозвитку і самоактуалізації) і психолог (визначати завдання взаємодії з клієнтом на основі чіткого розуміння замовлення; класифікувати симптоми поведінки та висувати гіпотезу; проводити обстеження за допомогою психодіагностичних методик та узагальнювати результати; обговорювати результати психодіагностики з колегами під час супервізій та інтервізій).

Детальна структурована схема діагностичного процесу запропонована С.Т. Посоховою (2005). Вона включає підготовчий етап, основний (діагностичний) та заключний (інтерпретаційний). Важливе місце в цій схемі, на думку вченої, має займати визначення об'єкта та способу організації дослідження; створення психодіагностичного комплексу, що включає в себе валідні і надійні методики; у разі необхідності – проведення пілотажного дослідження та корегування психодіагностичного комплексу (що часто є суттєвою складовою діагностико-аналітичної роботи спеціального психолога).

А.Ф.Ануфрієв (2006) на базі методологічних положень загальної теорії діагнозу виділяє наступні етапи психодіагностичного процесу: 1) визначення стану об'єкта психодіагностики на феноменологічному рівні; 2) висунення гіпотези про психологічні причини, які обумовили встановлений на першому етапі стан змінних параметрів діяльності або психічного стану на основі схем детермінації та психодіагностичних таблиць; 3) перевірка гіпотези – здійснюється за допомогою визначення стану об'єкта психодіагностики на рівні причин; 4) прогнозування стану обстежуваного та формулювання рекомендацій щодо надання психологічної допомоги; 5) спостереження за клієнтом після надання психологічної допомоги з подальшим уточненням діагностичного заключення.

М.М. Семаго (2005) виділяє наступні послідовні та взаємопов'язані етапи планування структури поглибленої оцінки психічного розвитку дитини: збір психологічного анамнезу; створення гіпотези обстеження з виходом на попередній психологічний діагноз, її уточнення в процесі роботи; безпосередньо процедура обстеження дитини з використанням відповідних тактик та технологій, адекватних віку і можливостям дитини; розгорнутий системний аналіз результатів обстеження; остаточне встановлення психологічного діагнозу з урахуванням отриманих результатів, розумінням механізмів та шляхів, що призвели до спостережуваних особливостей, визначення вірогідного прогнозу розвитку, шляхів і методів мульти- та міждисциплінарного супроводу дитини.

Схема психодіагностичного процесу, запропонована Ю.З. Гільбухом (1997), являє собою процес переробки діагностичної інформації (на основі узагальнення отриманого фактологічного матеріалу та аналізу конкретних особливостей даного випадку і його імовірних причин), яка призводить до прийняття рішення стосовно психологічного діагнозу та психологічного прогнозу і, у разі необхідності, може

уточнюватись шляхом збору додаткової інформації.

Спираючись на схеми педологічного дослідження «важковиховуваної та ненормальної дитини», розроблені Л.С. Виготським; експериментально-психологічні схеми в діагностиці розвитку особистості Й. Шванцара, а також з урахуванням досвіду сучасних науковців та практикуючих психологів в сфері освіти ми дійшли висновку, що в психологічній практиці уся діагностична робота складається з трьох компонентів: робота з запитом; власне діагностична робота – безпосередньо технології об'єктивного дослідження (з використанням прийомів отримання, фіксування та обробки даних); робота з відповіддю. Названа модель психодіагностичного обстеження дитини може бути використана як технологія діагностико-аналітичної діяльності спеціального (клінічного) психолога в сфері освіти (Рис.1).

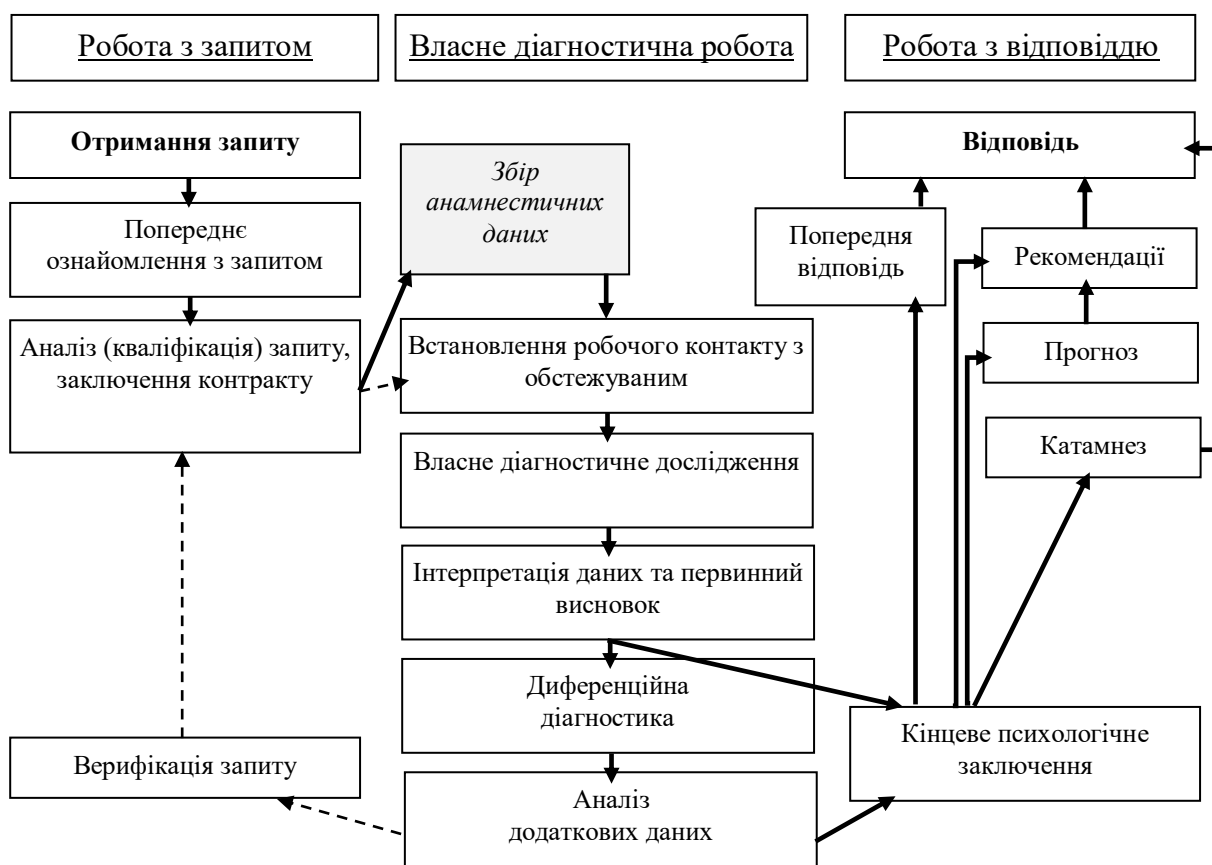

Рис.1 Технологія діагностико-аналітичної діяльності спеціального (клінічного) психолога в сфері освіти.

I. Основою для початку діагностичного обстеження є запит, який надходить до психолога від основних суб'єктів освіти і має свою специфіку:

- 1). Запит педагогів (вихователів), які зіштовхнулися у своїй повсякденній роботі з якимись

особливостями дитини, що викликають труднощі у навчанні та вихованні:

а) неуспішність дитини складає основний зміст запиту у більш ніж половині усіх випадків;

б) низька навчальна мотивація, небажання вчитись, скарги на те, що дитина навчається нижче своїх можливостей;

в) поведінкові проблеми;

г) запит на складання ІПР; як працювати з дітьми з неблагополучних сімей, як попередити чи подолати конфлікти між дітьми, між учителями та дітьми, батьками та дітьми; як налагодити контакт між школою та сім'єю.

2). Запит батьків стосовно особливостей (труднощів) у поведінці та вихованні дитини, які загрожують (на їх думку) адекватній соціальній та шкільній адаптації:

а) випадки, що стосуються проблем поганої успішності з усіх чи з окремих предметів; поганої пам'яті, неуважності, неорганізованості; занижена самооцінка; відсутнє бажання вчитись; відсутність інтересів, пасивне ставлення до життя, невіра в себе, розчарування в школі і т.д.;

б) випадки, які групуються навколо тривожних для батьків індивідуально-особистісних якостей дитини: повільність, інертність, неорганізованість, швидка втомлюваність, впертість, некерованість, некоммунікбельність, егоїстичність, задиркуватість, агресивність, жорстокість, брехливість, плаксивість; наявність різних страхів; жіночність у хлопчика і т.д.;

в) випадки, які групуються навколо особливостей міжособистісних стосунків дитини з однолітками та дорослими; не спілкується, замкнений, не має друзів, дражнять у школі, б'ють у класі; не вміє поводитись з дорослими; не склались стосунки з учителем; б'ється з братами чи сестрами; не ходить гуляти і ні з ким не дружить; тягнеться до «поганих» дітей; «не розуміємо один одного», як виховувати і т.д.;

г) окремо можна виділити випадки звернення до психолога, коли скарги як такої немає. Просять визначити рівень оптимального навантаження; оцінити загальні здібності; дати пораду, як допомогти чимсь захопитись.

Практика показує, що найчастіше зустрічаються такі види запитів (як окремо, так і у поєднаннях):

- отримати рекомендації стосовно спілкування з дитиною, виховання у сім'ї; особливостей поведінкових проявів;
- отримати допомогу у вирішенні побутових питань;
- з'ясувати прогноз подальшого розвитку дитини;
- визначити рівень розвитку дитини, відповідає чи не відповідає віковій нормі;
- навчитись краще розуміти дитину і взаємодіяти з нею.

1) Запит дитини – стосовно бажання покращити пам'ять, зосередженість, уважність; навчитись

раціонально розподіляти час; подолати труднощі у спілкуванні з однолітками, вчителями, батьками; скласти програму самовиховання; яку професію обрати.

Таким чином, запит стає підґрунтям для початку діагностичного обстеження. Насамперед психологу слід встановити ступінь обґрунтованості запиту:

1). Запит абсолютно не обґрунтований: у реальному спілкуванні у батьків немає проблем, які б потребували втручання; їх звернення викликано необґрунтованим страхом. У цьому випадку мова йде про особистісні характеристики самих батьків: тривожності, навіюваності, недовірливості. Батьки та педагоги можуть також звертатись до психолога з профілактичною метою.

2). Запит обґрунтований лише ставленням до ситуації самих батьків чи педагогів: насправді того, на що вони скаржаться в реальності немає (наприклад, у дитини немає «злої волі», вона не «патологічно повільна»; любить батьків). Сама скарга виявляє реальність неадекватного батьківського ставлення і потребує роботи з самими батьками.

3). Запит частково або повністю обґрунтований: у дитини дійсно є ознаки порушень у розвитку мотиваційної, пізнавальної, емоційно-вольової, афективної, особистісної сфер. У такому випадку необхідна робота безпосередньо з дитиною, а батьки мають стати не клієнтами, а союзниками психодіагноста.

Робота з запитом має певну послідовність.

Початковий етап – попереднє ознайомлення зі змістом запиту. Це бесіда з ініціатором запиту та ознайомлення з наданими у супроводі даними.

Аналіз (кваліфікація) запиту та заключення контракту. Запит може бути адресований психологу помилково. Вже на етапі попереднього ознайомлення зі змістом запиту можна визначити чи є він дійсно психологічною проблемою чи завданням, яке знаходиться поза компетенцією кваліфікаційних можливостей психолога. Це може бути проблема самого ініціатора запиту або третьої особи.

Важливим моментом при отриманні запиту є заключення контракту. Зміст цієї процедури зводиться до того, що психолог чітко визначає, в якій площині, якого об'єму і як буде вирішуватись поставлене завдання. Оговорюється коло питань, на які він буде давати відповіді, які з них за межами його компетенції, який об'єм інформації в інтересах дитини він залишить не розкритим.

Етапу власне діагностичної роботи передуює встановлення робочого контакту з самим обстежуваним. За допомогою спостереження або в процесі бесіди необхідно визначити, як обстежуваний орієнтується у просторі та часі, яке його ставлення до процедури обстеження, чи розуміє він інструкцію і якого ступеня складності, як слідує інструкції, чи розуміє поставлене завдання; яка його поведінка, мовленнєва активність, міміка, жести. На цьому ж етапі психолог може просту бесіду про коло уявлень та інтересів обстежуваного перевести в рамки клінічної бесіди, проєктивного інтерв'ю і плавно перейти до

наступного етапу – власне діагностичного обстеження.

II. Безпосередньо діагностичне обстеження здійснюється за допомогою прийомів та технік об'єктивного дослідження. Особливістю цього етапу є те, що використання психологічних методик діагностики, їх підбір продиктовані вимогами діагностичного алгоритму. А порядок їх використання – поточним станом обстежуваного. Розпочинати діагностичну роботу краще з яскравих і легких для сприймання методик. У випадку виявлення перших ознак втоми у дитини, обстеження слід припинити і перенести на інший день.

Психолог на цьому етапі не лише контролює правильність виконання завдання, фіксує проміжні результати, але і спостерігає за суб'єктом обстеження. У ході такого спостереження психологічна картина доповнюється даними про стратегію та спосіб виконання завдання, необхідність отримання різних видів психологічної допомоги, вміння знаходити та виправляти допущені помилки. У ситуаціях апаратного (комп'ютерного) дослідження або, коли необхідно виключити фактор першого враження про обстежуваного суб'єкта (в патопсихологічному дослідженні, в судово-психологічній експертизі) – це окремий етап з чітко окресленою межею.

Інтерпретація даних та первинне психологічне заключення. У більшості методик та проб, особливо у патопсихологічному інструментарії, інтерпретація та первинне заключення народжуються уже в ході проведення психодіагностичного обстеження.

Психологічне заключення – це коротка психологічна характеристика стану розвитку дитини на період обстеження на основі даних об'єктивного кваліфікованого психодіагностичного обстеження. Психологічне заключення переслідує дві цілі: 1) виконує свої діагностичні функції про стан, рівні та особливості психічного розвитку дитини на період обстеження; 2) є самостійним діагностичним заключенням психолога.

Варіанти психологічного заключення: первинне (попереднє) та підсумкове визначаються за аналогією з медичними поняттями попереднього та уточненого діагнозу. На даному етапі формулюється лише первинне психологічне заключення. Далі можливі три варіанти спрямованості дослідження: на верифікацію запиту, на диференційну діагностику або на підсумкове психологічне заключення.

При першому варіанті підсумку запит може бути переадресований або проведений його повторний аналіз з поверненням на перший етап діагностичного процесу. Таку процедуру називають верифікацією запиту. При другому варіанті розпочинається етап диференційної діагностики, яка дає можливість встановити відмінності даного конкретного випадку від якогось іншого стану, схожого за клініко-психологічними, психолого-педагогічними та соціально-психологічними проявами. У цьому випадку обов'язково слід провести аналіз додаткових даних (педагогічних, клінічних, соціологічних і т.д.) і перейти

або на етап верифікації запиту, або на етап підсумкового психологічного заключення.

Підсумкове психологічне заключення – це завершення повного психолого-клініко-педагогічного обстеження дитини (суб'єкта) і є або кінцевим етапом діагностичного процесу діяльності спеціального (клінічного) психолога з урахуванням аналізу та співставлення усієї сукупності даних про дитину, або лише складовою частиною загального заключення – діагнозу, у випадку, коли психологічне обстеження проведене для уточнення клініко-психологічної структури порушення. На цьому власне діагностична робота психолога, як мистецтво об'єктивного дослідження психіки суб'єкта, завершується, а сам психодіагностичний процес переходить у свою заключну фазу.

III. Робота з відповіддю. Після встановлення діагнозу (або підсумкового психологічного заключення) формулюється попередня відповідь. У ряді випадків цього буває цілком достатньо для відповіді на поставлене перед психологом питання. У інших – відбувається перехід на етап підготовки повної (підсумкової) відповіді на запит через етапи розробки рекомендацій та визначення прогнозу розвитку (динаміки стану). Важливо зазначити, що відповідь, підготовлена в процесі конкретного обстеження, певною мірою відносна і фіксує психологічну реальність лише на день проведення обстеження. Зміна соціальних та педагогічних умов у більшості випадків виявлять необхідність формулювання відповіді вже з урахуванням зміни обставин.

Розробка рекомендацій за основними напрямками роботи з дитиною здійснюється на основі сукупності даних, отриманих у результаті її всебічного психологічного (або комплексного клініко-психолого-педагогічного) обстеження. Питання розробки рекомендацій тісно пов'язаний з проблемою типології патологічних, функціональних станів та порушень у розвитку.

Обов'язковою складовою частиною роботи з відповіддю стосовно розробки рекомендацій є етап прогнозу. Прогноз, відповідно Л.С. Виготському, - це «вміння передбачити на основі усіх проведених етапів дослідження шлях і характер дитячого розвитку». За Л.С. Виготським, зміст прогнозу та діагнозу співпадає, але прогноз будується на вмінні настільки зрозуміти «внутрішню логіку саморуху процесу розвитку, що на основі минулого та теперішнього намічає шлях розвитку». Рекомендується розбивати прогноз на окремі періоди і проводити тривалі повторні спостереження. Таким чином, відстрочена робота з прогнозом – це катамнестичне дослідження.

Катамнестичне дослідження або катамнез –це сукупність даних про стан і характер розвитку дитини після встановлення підсумкового психологічного заключення, проведення корекційно-розвиткової роботи. Катамнезом перевіряється правильність проведеного раніше діагностичного обстеження, правомірність і коректність типологічного визначення діагностованого стану (випадку, явища), ефективність і правильність обраного шляху корекційного впливу у подальшому.

Аналіз робіт О.Ф. Ануфрієва, Ф. Гудинаф, М.М. Семаго дозволив структурувати вимоги до організації психодіагностичного обстеження: дотримання матеріально-технічних, часових та організаційно-методичних умов проведення психодіагностичного обстеження.

Необхідними матеріально-технічними умовами є:

- комфортне окреме приміщення, обладнане для психодіагностичної роботи (температура повітря 18-21 градус), достатнє освітлення (100-200лк), хороша звукоізоляція (до 38 дб) та вентиляція, зручне робоче місце;
- обов'язкова адаптація дитини в кімнаті, де проводиться обстеження;
- присутність (або письмова згода) батьків на проведення обстеження;
- тести та реєстраційні бланки, які розкладаються перед початком психодіагностичного обстеження у тій послідовності, у якій вони будуть надаватись в процесі роботи;
- у разі групового обстеження максимальна чисельність групи не повинна перевищувати 25-30 осіб. Якщо чисельність групи більша 15-20 осіб, то обстеження проводиться психологом спільно з помічником.

До часових умов слід віднести орієнтовні нормативи часу діагностичної діяльності психолога. Часові обмеження для усіх обстежуваних мають бути однаковими. Орієнтовний розподіл нормативів часу діагностичної діяльності психолога залежить від віку дитини та виду діагностичної роботи.

Табл.1. Орієнтовний розподіл нормативів часу діагностичної діяльності психолога

Види робіт психолога	Вік дитини та приблизний розподіл часу діагностичної діяльності						
	3-5	5-6	6-7	7-8	8-10	10-12	13-17
Первинне індивідуальне обстеження	25-45	40-60	45-80	60-90	60-90	60-90	60-90
Повторне індивідуальне обстеження	25-30	25-40	30-45	30-45	40-60	40-60	До 60
Групове обстеження	-	До 30	До 45	До 45	До 60	120	120

В залежності від працездатності, виснаженості та темпу діяльності дитини поглиблена оцінка психічного розвитку може проводитись у декілька етапів.

До організаційно-методичних умов відносять послідовність (етапи) проведення процедури діагностичної взаємодії психолога з обстежуваним та психолого-педагогічні умови їх ефективної реалізації, що включають особливості діяльності та поведінки психолога і обстежуваного, різні варіанти набору та послідовності психодіагностичних процедур.

Роблячи **висновок** слід зазначити, що практична значущість застосування спеціальним (клінічним) психологом технології проведення психодіагностичного обстеження у зазначеній послідовності етапів полягає у можливості побудови цілісної і надійної системи контролю за ходом розвитку дитини в освітньому

просторі. У сучасній освітній практиці психологічна діагностика виконує як традиційну функцію, виявляючи стани, окремі характеристики, якості розвитку особистості дитини, так і має бути спрямована на вивчення інноваційних бар'єрів та мінімізацію психологічних ризиків суб'єктів освітнього середовища. Тим не менше, відомі концепції та моделі інноваційної освіти далекі від методологічного та теоретичного завершення створення принципово нових діагностичних методів та перспектив їх розвитку. Установка на інтеграцію особистості в сучасний інклюзивний простір робить актуальним призначення діагностичних технологій, введення в них проблемних ситуацій, робота над якими потребує наявності багатогранних компетенцій, що розширяють можливість повно і прицільно займатись вивченням конкретних життєвих ситуацій розвитку, розкривати сутність труднощів чи порушень та встановлювати причини, які їх викликали.

Список використаної літератури:

1. **Бодалев, А.А., Столин, В.В., Аванесов, В.С** (2006). Общая психодиагностика. СПб.: Изд-во «Речь». 2. **Бурлачук, Л. Ф** (2006). Психодиагностика: Учебник для вузов. СПб.: Питер. 3. **Выготский, Л.С** (1983). Диагностика развития и педологическая клиника трудного детства. Собр. Соч. в 6 т. Т. 5. М. 4. **Двинин, А.П., Романченко, И.А** (2012). Современная психодиагностика: учебно-практическое руководство. СПб.: Речь. 5. **Забродин, Ю. М., Пахальян В. Э** (2010). Психодиагностика. Новейший справочник психолога. М.: АСТ. 6. **Семаго, Н.Я., Семаго, М.М** (2005). Теория и практика оценки психического развития ребенка. Дошкольный и младший школьный возраст. — СПб.: Речь. 7. **Чала, Ю.М., Шахрайчук, А.М** (2018). Психодиагностика: навчальний посібник. — Харків: НТУ «ХПІ».

References:

1. **Bodalev, A.A., Stolyn, V.V., Avanesov, V.S** (2006). Obshchaia psikhodyahnostyka. SPb.: Yzd-vo «Rech». 2. **Burlachuk, L. F** (2006). Psikhodyahnostyka: Uchebnyk dlia vuzov. SPb.: Pyter. 3. **Vyhotskyi, L.S** (1983). Dyahnostyka razvytyia y pedolohycheskaia klynyka trudnoho detstva. Sobr. Soch. V 6 t. T. 5. M. 4. **Dvynyn, A.P., Romanchenko, Y.A** (2012). Sovremennaia psikhodyahnostyka: uchebno-praktycheskoe rukovodstvo. SPb.: Rech. 5. **Zabrodyn, Yu. M., Pakhalian V. Э** (2010). Psikhodyahnostyka. Noveishyi spravochnyk psykholoha. M.: AST. 6. **Semaho, N.Ia., Semaho, M.M** (2005). Teoryia y praktyka otsenky psykhycheskoho razvytyia rebenka. Doshkolnyi y mladshyi shkolnyi vozrast. — SPb.: Rech. 7. **Chala, Yu.M., Shakhraichuk, A.M** (2018). Psikhodiahnostyka: navchalnyi posibnyk. — Kharkiv: NTU «KhPI» [in Ukrainian].

Krotenko V.I., Naidonova H.O., Afuzova H.V. The technology of conducting the psychodiagnostic examination in the practice of diagnostic-analytical activity of special (clinical) psychologists in education.

The article considers the problem of creating and using the technology of psychodiagnostic examination of a child in the practice of diagnostic and analytical activities of a special (clinical) psychologist in the field of education. The importance of psychological diagnostics in modern innovative education is substantiated and it is noted that the main task of psychological practice is to ensure the psychological health of the individual in the socio-cultural environment. It is determined that psychodiagnostic examination is a mandatory stage of a psychologist's work in the field of education and upbringing, and it is noted that this type of activity determines the success of others – correction, prevention and prognosis. Contradictions in modern conditions of development of psychological diagnostics as the basic direction of work of the psychologist in system of education are outlined. The concept of diagnostic technology is defined, which is a consistently set out system of work with the client, which allows the psychologist to comprehensively investigate the phenomenon, identify specific features and causes of developmental disorders; factors that negatively affect the development process and lead to various variants of maladaptation and the formation of typical forms of problem behavior. Based on the analysis of psychological literature and based on practical experience, a model of psychodiagnostic examination of a child is proposed, which can be used as a technology of diagnostic and analytical activities of special (clinical) psychologist in education, consisting of three stages: work with request; actual diagnostic work – directly the technology of objective research (using the methods of obtaining, recording and processing data); work with the answer.

Key words: psychodiagnostics, psychodiagnostic examination, psychodiagnostic technology, diagnostic-analytical activity, special psychologist, clinical psychologist.

DOI: <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series19.2022.42.09>
УДК 373.2.016:003-028.31

З.В. Огороднійчук
zogorodniychuk@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-0688-222X>

І.С. Чаплінська
inna.chaplinskaya2000@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-3800-7200>

ОСОБЛИВОСТІ ГРАФІЧНОГО МЕТОДУ В СКРИНІНГ-ДІАГНОСТИЦІ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

В статті розкривається поняття «скринінг-діагностики» як діагностичного інструментарію, який дозволяє в ході обстеження зробити висновок про відповідність психічного розвитку дитини віковій нормі або про відставання від